

Ján Markoš

MEDZI DOBROM A ZLOM

**16 ETICKÝCH DILEM,
PRED KTORÝMI MÔŽETE
RAZ STÁŤ I VY**

KNIŽNÁ
EDÍCIA
DENNÍKA

Ján Markoš

MEDZI DOBROM A ZLOM

16 etických dilem,
pred ktorými môžete raz stáť i vy

Autor: © Ján Markoš, 2020

Vydal: © N Press, s. r. o., v roku 2020 ako svoju dvadsiatu štvrtú publikáciu

Vydanie prvé

Partnerom vydania tejto knihy je Tlačová agentúra Slovenskej republiky

ISBN 978 – 80 – 99925 – 50 – 3

OBSAH

Hľadanie blízkosti	7	Spoločnosť	159
<hr/>		Pod sklenným zvonom	163
Bioetika	13	Úplatok pre mamu	179
<hr/>		Utrpenie zvierat	195
Sestra zvažuje interrupciu	17	Bývalý dôstojník ŠtB	209
Vytúžené bábätko	39	Pandémia	229
Život, smrť a ľudská dôstojnosť	57	<hr/>	
Coming out	73	Riskantná pomoc	233
Sloboda prejavu	93	Udržať otca doma	249
<hr/>		Cena ľudského života	265
Pravda o mŕtvom manželovi	97	Hľadanie vinníka	277
Mazať či nemazať?	113	Bibliografia:	295
Výstava k výročiu holokaustu	127	<hr/>	
Protest v uhoľnej bani	169	O autorovi	308
		<hr/>	

ÚVOD: HĽADANIE BLÍZKOSTI

„Vzdialenosti v čase a priestore sa neustále zmenšujú. Kam sa v minulosti cestovalo týždne a mesiace, dostaneme sa teraz lietadlom cez noc. Čo sme sa kedysi dozvedeli až po rokoch alebo vôbec nie, dozvedáme sa teraz v rozhlase hodinu čo hodinu – ihneď. Klíčenie a zrenie rastlín, ktoré zostávalo skryté po celé ročné obdobia, môžeme teraz vo filme vidieť počas jedinej minúty. Odlahlé miesta najstarších kultúr ukazuje film tak, akoby išlo o súčasť dnešného pouličného ruchu. (...) Toto rýchle odstraňovanie všetkých vzdialeností však nevytvára blízkosť, pretože nepatrná miera vzdialenosti nie je ešte blízkosťou.“

Slová nemeckého filozofa Martina Heideggera, ktoré vyslovil na prednáške v roku 1950, nestratili na aktuálnosti ani po siedmich desaťročiach. Ani dnes, na Slovensku 21. storočia, nemáme problém s prekonávaním vzdialeností. Informácie sa šíria rýchlo ako oheň v lese. Ak chceme, môžeme sa s kýmkoľvek stretnúť prakticky okamžite, i keď – pravda – len virtuálne, cez telefón či internet. A ak sa chceme stretnúť naživo, cestovanie nám zaberie len niekoľko hodín. Slovensko nie je veľké.

Máme však problém s blízkosťou.

***

Pri hodnotových, etických otázkach je to viac než zrejmé. Medzi súperiacimi – či skôr bojujúcimi – táborami nie sú žiadne informačné bariéry. Liberál si môže za pár minút stiahnuť do počítača všetky pápežské encykliky. Človek konzervatívneho razenia sa rovnako ľahko môže dostať ku knihám liberálnych autorov.

Absencia informačnej vzdialenosti však ešte nevytvára blízkosť. Túto blízkosť musíme vytvoriť my sami a inak. Blízkosť súvisí so vzájomnou dôverou, s otvorenosťou, intelektuálnou poctivosťou, rešpektom. A tiež s priznaním vlastnej zraniteľnosti, neistoty a nevedomosti.

Cieľom knihy, ktorú držíte v rukách, je prispieť k hľadaniu tejto blízkosti.

***

A ešte jeden cieľ má táto kniha: zabrániť, aby hodnotové otázky boli zneužívané. Bohužiaľ, dnes etické otázky najčastejšie slúžia ako návnady či dymové clony. Keď populistický politik či iný manipu-

látor potrebuje odvieť pozornosť či vyhrať voľby, vytiahne niektorú z eticky kontroverzných tém, ako sú napríklad interrupcie či práva LGBT komunity, a hodí ju verejnosti ako návnadu.

Verejnosť zvyknutá na kultúrne vojny ju zhltnie i s navijakom.

Cieľom tejto knihy je teda ukázať, že diskusia o hodnotách môže prebiehať aj inak. Že nemusí byť bojom, ale môže byť hľadaním spoločného riešenia.

***

Predkladám vám šestnásť etických dilem z bežného života. Šestnásť situácií, ktoré sú buď priamym prerozprávaním naozajstných životných príbehov, alebo sú skutočnými udalosťami aspoň do veľkej miery inšpirované.

Je len na vás, ako sa s týmito dilemami popasujete. Ako ich vyriešite. Budem však rád, ak sa na túto úlohu nepodujete sami. Vezmite túto knižku do kaviarne, na pivo či – ak ste učiteľkou či učiteľom – do školy. Spýtajte sa manžela, mamy, kamaráta alebo študentov, ako by sa k danej dileme postavili oni. Diskutujte, argumentujte. Možno sa nezhodnete, ale určite sa dobre porozprávate.

Každú dilemu sprevádza esej, v ktorej sa snažím čo najzrozumiteľnejšie a čo najčitateľnejšie zhrnúť všetky fakty a argumenty, ktoré považujem pri danej téme za najpodstatnejšie. Ku každej dileme sa snažím navrhnúť svoje vlastné riešenie.

Moje sprievodné texty k dilemám vás však môžu sprevádzať len do polovice cesty. Nájdete v nich in-

formácie, ktoré by ste inak museli zložito hľadať z iných zdrojov. Verím, že v nich nájdete aj inšpirujúce pohľady či presvedčivé argumenty.

Lenže rozhodnutie vždy napokon ostane na vás. Nemám žiadnu ambíciu nasilu meniť vaše názory a hlboké presvedčenia. Určite sa pri niektorej z dilem stane, že s mojimi argumentmi budete hlboko nesúhlasit. V takom prípade môžete esej použiť ako boxovacie vrece; otestovať zoči-voči mojim argumentom tie svoje.

***

Pri písaní tejto knihy som mal mnoho príležitostí uvažovať o svojom vlastnom hodnotovom nastavení. Toto nastavenie je akousi základnou optikou, s ktorou k jednotlivým dilemám pristupujem. Myslím preto, že je fér ho na úvod otvorene priznať, aby každý, kto knihu otvorí, mohol lepšie tušiť, čo na jej stránkach nájde.

Myslím, že môj základný postoj v etických otázkach sa dá zhrnúť do nasledujúcich štyroch bodov:

1/

Som presvedčený, že **každý človek sa vždy nanovo rozhoduje medzi dobrom a zlom**. Nikto z nás nemôže o sebe povedať, že stojí pevne na strane dobra, že má presný, definitívny kompas, ktorý ho vždy ochráni pred chybami a zlyhaniami. Nikto z nás nie je neomylným svätcom.

Nech ide o profesora, biskupa, manažérku nadnárodnej korporácie či nositeľa Nobelovej ceny za mier, žiadny minulý príbeh človeka negarantuje, že sa tento muž či žena

i v súčasnom okamihu či v budúcnosti rozhodnú dobre. Ako príklad nám môže poslúžiť práve Martin Heidegger, z ktorého prednášky som pred chvíľou citoval. Aj keď bol bezpochyby jedným z najoriginálnejších mysliteľov dvadsiateho storočia, ani jeho prenikavý intelekt mu nezabránil v tom, aby sa v roku 1933 postavil na stranu Hitlera.

Ba čo viac, pri mnohých hodnotových rozhodnutiach dokonca ani spätne nevieme povedať, či sme sa rozhodli správne. Táto neistota môže pretrvať až do smrti. Medzi dobrom a zlom – to je priestor, v ktorom je nám ľuďom súdené prežiť naše životy. Odtiaľ názov tejto knihy.

Neverím ľuďom, ktorí sú si príliš istí, že stoja na strane nespochybniteľného dobra. Takíto ľudia totiž príliš ľahko a príčasto konajú zlé skutky, a ani o tom nevedia. Napokon, všetky diktátorské režimy o sebe tvrdia, že budujú raj na Zemi.

2/

Som presvedčený, že štát tu je pre človeka, a nie človek pre štát. Cirkev je tu pre človeka, a nie človek pre cirkev. Národ tu je pre človeka, a nie človek pre národ. Keď teda na jednej miske váh leží zjavné utrpenie konkrétneho človeka, a na druhej miske váh akési vágne dobro pre národ či nejakú inštitúciu, mám tendenciu uprednostniť jednotlivca, jedinečnú ľudskú bytosť.

Mimochodom, domnievam sa, že tento prístup je pevne zakotvený i v Novom zákone. Podľa svedectiev evanjelistov Ježiš Kristus neprišiel spasíť žiadny národ, cirkev či inú inštitúciu. Prišiel v prvom rade spasíť konkrétnych, jednotlivých ľudí.

3/

**Som presvedčený, že v seku-
lárnej spoločnosti, akou Slovensko
v roku 2020 je, nie je možné v hod-
notových otázkach argumentovať
výlučne náboženskou vieroukou.** Katolíčka Zuzana napríklad môže byť presvedčená, že asistovaná reprodukcia je morálnym zlom, pretože to tvrdí učenie Katolíckej cirkvi. To je, samozrejme, v poriadku, a je správne, ak sa bude týmto svojím rozhodnutím v osobnom živote aj riadiť a pomoc asistovanej reprodukcie odmietne.

No ak Zuzana začne presadzovať zákon zakazujúci asistovanú reprodukciu, argumentujúc najmä učením Katolíckej cirkvi, to už, myslím, v poriadku nie je. Veľká časť obyvateľov Slovenska sa hlási k iným cirkvám, alebo sa – naopak – nehlási k žiadnemu vierovyznaniu. Zákon, ktorý Zuzana presadzuje, sa však bude týkať aj ich. Lenže prečo by títo ľudia mali byť nútení žiť podľa pravidiel cirkvi, v ktorej učenie neveria?

Ak teda Zuzana chce presadiť daný zákon, mala by prísť aj s argumentmi, ktoré dokážu presvedčiť (či aspoň vtiahnuť do diskusie) aj ľudí, ktorí nevyznávajú jej vieru. Tieto argumenty by mali apelovať na racionalitu a pracovať s overenými faktmi.

Je teda lepšie, ak Zuzana bude pri presadzovaní zákona citovať vedeckú štúdiu, než keby citovala verše z Biblie.

4/

A napokon, **som presvedčený, že v dnešných hodnotových otázkach nestačí nechať sa jednoducho viesť svojou vrodenuou intuíciou**, svojimi prvotnými, automatickými pocitmi.

Nemôžeme človeka či jeho konanie odsúdiť len preto, lebo nás zneisťuje, alebo v nás dokonca vyvoláva odpor.

Vrodená intuícia pomerne bezpečne viedla ľudské pokolenie tisíce a tisíce rokov. Dnešný svet sa však natoľko zmenil, že nám táto schopnosť prestáva dobre slúžiť. Vrodená intuícia nám napríklad našepkáva, že kontaktné šošovky nepatria do očí, že autá po diaľnici jazdia príliš rýchlo, že sa nemáme nechať bodnúť očkovacou ihlou alebo že nemáme dovoliť chirurgom, aby do našich tiel rezali skalpelmi. Vo všetkých týchto prípadoch urobíme dobre, ak zatneme zuby a strach, diskomfort či odpor vedome prekonáme.

Podobne sa na svoje vrodené reakcie nemôžeme spoľahnúť ani pri hodnotových otázkach. Asistovaná reprodukcia je rozhodne neprirodzená, ale je preto zlá? A je možné, že budete pociťovať určitý diskomfort, keď uvidíte dvoch mužov bozkávať sa na ulici. Je to však skutočne dôvod, prečo im nežnosti na verejných priestranstvách zakázať?

***

Slovom, verím, že v celospoločenskej diskusii o etických otázkach

majú byť argumenty založené na racionalite a vedeckom výskume, a nie na intuícii, pocitoch či náboženskom presvedčení. Verím tiež, že našou primárnou úlohou je chrániť konkrétnych živých ľudí, a nie bojovať za veľké idey či budovať ideálnu spoločnosť. A napokon: verím, že autority je dobré pozorne počúvať. Nie je však vždy správne ich slepo poslúchať, pretože každý (a teda i ten najmúdrejší či najvyššie postavený) človek sa občas mylí.

***

Rád by som sa poďakoval všetkým, ktorí sa na tvorbe tejto publikácie podieľali: Romanovi Patajovi za trpezlivú editorskú prácu, Monike Kompaníkovej za pomoc s produkciou a propagáciou knihy, Márii Vadilovej za jazykovú korektúru textu, Mirovi Čevelovi za grafickú úpravu knihy.

Ďakujem tiež všetkým, ktorí čítali rukopis a pomohli ho vylepšiť cennými radami. Špeciálne poďakovanie patrí Christiánovi Havlíčkovi a Pavlíne Fichte Čiernej.

Túto knihu venujem mojej mame, s ktorou sa – ako to v dobrých diskusiách býva – občas nezhodneme. Vždy sa však dobre porozprávame.

BIOETIKA

Súčasná lekárska veda dokáže zázraky. Vieme zachrániť ľudí, ktorí by pred storočím nemali šancu prežiť. Mnohým neplodným párom dokážeme pomôcť počať. Dokážeme zachrániť bábätká narodené mesiace pred termínom, čítať genóm buniek i transplantovať orgány.

Lenže tieto fantastické schopnosti medicíny otvorili mnoho nových, páľčivých otázok. Kedy máme právo zasahovať do prirodzeného kolobehu života, a kedy by sme radšej mali byť len pozorovateľmi? Kto smie rozhodovať o živote a smrti pacienta? A kto smie rozhodnúť o živote, ktorý rastie v lone ženy?

Bioetika je časťou etiky, ktorá v súčasnosti vzbudzuje azda najväčšie vášne. Je to prirodzené, pretože sa dotýka najzávažnejších oblastí ľudského života. Keď hovoríme o bioetike, hovoríme často i o slobode, súkromí, materstve, sexualite, živote či smrti.

V bioetike dobro a zlo nie sú abstraktnými pojmami. Sú nám nebezpečne blízko: dotýkajú sa našich tiel, spávajú v našich posteliach, držia nás za ruku na operačnom stole.

O bioetických témach preto potrebujeme hovoriť opatrne a umiernené. O takýto prístup som sa snažil i v nasledujúcich štyroch kapitolách; je na vašom posúdení, či sa mi to podarilo.

Kapitola *Sestra zvažuje interrupciu* otvára tému, ktorá je na Slovensku v posledných rokoch veľmi živá. Má žena právo podstúpiť umelé prerušenie tehotenstva, alebo máme pred jej slobodnou voľbou uprednostniť práva života, ktorý sa rodí v jej vnútri?

V texte *Vytúžené bábätko* budeme spolu s neplodným manželským párom hľadať odpoveď na otázku, ktoré metódy asistovanej reprodukcie sú z etického hľadiska v poriadku a ktorým je bezpečnejšie sa vyhnúť.

Kapitola *Život, smrť a ľudská dôstojnosť* nás zavedie k nemocničnej posteli pacientky, ktorá je roky v bezvedomí, vo vegetatívnom stave. Je správne udržiavať túto mladú ženu ďalšie mesiace a roky pri živote, alebo by bolo naopak lepšie dovoliť jej umrieť?

V eseji *Coming out* sa na chvíľu stanete otcom či mamou chlapca, ktorý bytostne túži, aby bol akceptovaný ako dievča. Je dobré ho v tejto túžbe podporiť, alebo je naopak lepšie pokúsiť sa ho z nej vyliečiť?

SESTRA ZVAŽUJE INTERRUPCIU

Je umelé prerušenie tehotenstva vraždou?

Vaša sestra Eva (33) má dve deti, dcéru Sašku (4) a syna Šimona (2). S manželom Adamom stavajú dom na predmestí. Občas spolu zájdete na kávu, porozprávať sa, čo je nové. Dnešné stretnutie je však iné.

Eva sa rozplače a povie vám, že je opäť tehotná:

„Som v ôsmom týždni. Fakt neviem, čo mám robiť. Keď sa Adam dozvedel, že som v tom, nahneval sa. Vravel mi, že máme hypotéku, kopu starostí so stavbou. Vieš, veľa pracuje, ale aj tak vychádzame s peniazmi len od výplaty k výplate. Ja sa ledva stíham starať o tie deti, ktoré už máme. Saška si ťažko zvyká v škôlke, je plačlivá. Neviem si predstaviť, že budem do toho všetkého v noci ustávať, dojsť a prebalovať. Adam mi rovno povedal, nech idem na potrat.

Ja však neviem. Priznám sa, som unavená, na konci so silami. Na tehotenstvo sa necítim. Šimon bol veľký, ešte dnes si pamätám, aké namáhavé boli posledné mesiace. V lete, bolo strašne teplo.

Ale predsa, možno by som urobila chybu. Čo myslíš?”

Čo sestře odpoviete?

Zákony sa v istom ohľade podobajú zbraniam. Predstavte si napríklad

pušku: človek, ktorý sa pozerá do hľadáčika a má prst na spúšti, má z pušky celkom iný pocit než ten, kto stojí zoči-voči otvoru jej hlavne. A ešte úplne inak sa cíti človek, ktorý sa – z bezpečia svojej obývačky – díva na video, v ktorom niekto na niekoho mieri puškou.

Pri interrupčnom zákone je to podobné. Vnímanie poslanca, ktorý o podobe tejto legislatívy môže rozhodovať (a metaforicky teda drží prst na spúšti), bude pravdepodobne celkom iné než vnímanie ženy, ktorej tento zákon reálne vstupuje do života (a ktorá teda metaforicky stojí pred jeho hlavňou).

Nuž a ešte celkom odlišne bude vnímať diskusiu okolo interrupčného zákona väčšina občanov Slovenska, ktorých sa tento zákon priamo nedotýka. Napokon, skúste sami: aké asociácie sa vám vynoria v mysli pri tejto téme?

Možno si spomeniete na tri mamutie Pochody za život, na ktoré prišli v rokoch 2013, 2015 a 2019 do Bratislavy a do Košíc desaťtisíce ľudí. Možno si spomeniete, ako v lete pred dvomi rokmi do parlamentu vošli ženy oblečené do kostýmov ako

Dva svety v parlamente.

FOTO: TOMÁŠ HALÁSZ

z románu Margaret Atwoodovej *Denník služobníčky*. Alebo sa vám z pamäti vynorí obrázok kňaza Mariána Kuffu, ktorý prišiel priamo do rokovacej sály podporiť sprísnenie interrupčnej legislatívy so soškou Panny Márie v ruke.

A možno vám v pamäti ostalo i porušenie koalície zmluvy zo strany sedemnástich poslancov Matovičovho OĽaNO, ktorí neváhali v júli 2020 hlasovať za prísnejší návrh interrupčného zákona z dielne Ľudovej strany Naše Slovensko.

Je celkom možné, že i hrdina našej dilemy (alebo hrdinka, ostaňme však v tejto kapitole pri mužskom rode), Evin brat, patrí k mase ľudí, ktorá celospoločenské dianie okolo interrupcií vníma viac-menej nezúčastnene,

s odstupom. Niežeby on sám na túto tému nemal svoj názor. Možno ho i zanietene obhajoval v diskusiách s priateľmi pri káve či pri pive. V skutočnosti ho téma interrupcií vlastne nikdy príliš nepálila. Nedotýkala sa ho. Bola mu príjemne vzdialená.

To sa však na káve s Evou zmenilo. Zrazu vidí svoju sestru, s ktorou sa ako malý hrával s legom, ktorá ho bránila pred rodičmi, keď prvýkrát prišiel domov z flámu neskoro, a ktorá mu radila, čo si obliecť na prvé rande, ako plače, ako si zúfa.

Drží ju za ruku a hľadá po vreckách papierovej vreckovky. A zrazu mu je jasné, že diskusia o interrupciách nie je len akousi hrou, divadlom, na ktorom sa verejnosť zabáva a na ktorom politici získavajú politické body.

ZDROJ: DENNÍK N

Zrazu i on spolu s Evou hľadí do otvoru hlavne.

Váha, čo má povedať, pretože chápe, že jeho slová môžu ovplyvniť mnohé: nielen osud jeho sestry, ale i osud života, ktorý sa rodí v jej vnútri. Mlčí.

Podme mu skúsiť pomôcť. Na nasledujúcich stránkach sa pokúsime zhrnúť najdôležitejšie fakty a argumenty, ktoré s témou umelého prerušenia tehotenstva súvisia. Táto kapitola bude rozdelená na tri veľké časti.

V prvej sa budeme pýtať, či je interrupcia vraždou.

V druhej sa pozrieme na umelé prerušenie tehotenstva z pohľadu ženy: zhrnieme si psychologické a sociologické výskumy o tom, koľko žien

chodí na interrupciu, aké ženy to sú, prečo sa pre interrupciu rozhodujú a či svoje rozhodnutie neskôr ľutujú.

V tretej časti si potom priblížime interrupčnú legislatívu na Slovensku i vo svete.

Interrupcia a vražda

Je interrupcia vraždou? Ak si na túto otázku odpovieme kladne, riešenie vyššie načrtnutej dilemy by bolo veľmi jednoduché: nikto nesmie Evu nahovárať na vraždu, nesmie ju dokonca ani potichu schváliť. Hrdina našej dilemy by musel Eve jasne povedať: „Na potrat ísť nesmieš, nech tvoj manžel hovorí čokoľvek, a nech sa cítiš akokoľvek. Vraždu si na svedomie jednoducho nesmieš vziať.“